

Allah'ın Yeryüzündeki Halifeleri

Tarık Ebu Abdullah

6 Ağu, 2017

<https://ilimvecihat.com>

“Rasûllerin arasının kesildiği her fetret döneminde ilim ehlinde arta kalan kimseler bırakan Allah’a hamd olsun. Onlar ki sapmış olanları hidayete çağırırlar ve onlardan gelen eziyetlere sabrederler. Ölmüş olanları Allah’ın kitabıyla ihya ederler ve körleşmiş olanları Allah’ın nuruyla tekrar görür ederler. Böylece İblisin öldürdüğü nice kimselere hayat vermişlerdir ve nice yolunu şaşırp sapmış kimseleri hidayet etmişlerdir. Ulemanın insanların üzerinde etkisi ne kadar güzelse insanların ulemaya tepkileri de o kadar kötü olmuştur. Onlar Allah’ın kitabını aşırıların tahriflerinden, iptal edenlerin uydurmalarından ve cahillerin tevillerinden arındırırlar.”[\[1\]](#)

Ehl-i Sünnet’in büyük imamlarından olan İmam Ahmed bin Hanbel (*rahimehullah*) zındıklara ve Cehmilere verdiği reddiyeye bu sözlerle başlamıştır. Cehaletin arttığı, nefsin hüküm sürdüğü, hakkın batıla karıştığı, bid’atlerin çoğaldığı, haramların mubah görüldüğü, fitnenin her kalbe girdiği, İslam kisvesinde şeytanların itibar kazandığı, deccalların ümmeti ifsad ettiği, eşyanın hakikatini kaybettiği zaman Rabbine kulluk etmekte sabit olanların hakiki önderlere ihtiyacı vardır...

Geceyi gündüzden ayırt edebilen, gece çöktüğünde yolu görebilen, fırtınada oturmasını bilen, gerektiğinde ayaklanabilen, doğru fecri yalancı fecirden temyiz edebilen hakiki rehberlere ihtiyaç vardır...

Eşyayı bilen, hastalığını teşhis edebilen, tedavi yolunu bilen ve en münasip ilaçları verebilen hakiki hekimlere ihtiyaç vardır...

Rabbini tanıyan, kendini tanıyan, acizliğini itiraf eden, gücünü Rabbine karşı dürüstlükte bilen, izzeti kardeşine karşı merhamette arayan, düşmanına karşı adaleti zillet görmeyen hakiki komutanlara ihtiyaç vardır...

Sadece ilahi emre boyun eğen, Kur’an ve Sünnet’i tek düstur edinen, egemenliği kayıtsız ve şartsız sadece Allah için ispat eden, ittibada Rasûlullah Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)’i ifrad eden, sahabenin ayak izlerinden çıkmayan hakiki imamlara ihtiyaç vardır...

Çünkü insan acizdir, muhtaçtır... Hidayete muhtaçtır. Hidayetin bir kısmını Allah (celle ve âlâ) Kendisine tahsis etmiştir ve diğer kısmını hidayet önderlerine yerleştirmiştir. Kendisine mahsus kıldığı hidayet; insanı doğru yola tevfiik etmesi, kalbini doğruya açmasıdır. Diğerisi ise; irşad ehline, insanlara doğru yolu göstermek için verdiği hidayettir.

Pekâlâ, doğru yolu gösterenler kimlerdir? Bizim muhtaç olduğumuz hakiki önderler kimlerdir?

Bunun cevabı:

Âlimlerimizdir. Bu ümmetin hakiki önderleri bu ümmetin Rabbani âlimleridir.

Denilse ki: Neye göre ulemayı bu ümmetin önderleri yaptın?

Derim ki:

Birincisi; çünkü Allah (*celle ve âlâ*)'yı en iyi tanıyan ve O'ndan gereğince korkan Rabbani âlimlerdir. Allah (*celle ve âlâ*) şöyle buyuruyor:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ

“Allah hakkı ve adaleti ikame edip Kendisinden başka hiçbir ilah olmadığına şahadet etti. Melekler ve ilim sahipleri de buna şahitlik ettiler. Başka ilah yoktur, ancak O el-Aziz’dir, O el-Hâkim’dir.”[2]

Ebu Abdullah el-Kurtubi (*rahimehullah*) “Allah şahadet etti, yani açıkladı ve bildirdi manasındadır” der. Ez-Zeccac “Şahit, şeyi bilen ve beyan edendir. Allah bize vahdaniyetini yarattıkları ve beyan ettikleriyle açıklamıştır” der.[3]

Muhammed İbn-i Âşûr (*rahimehullah*) şöyle der: “İstersen şahadet etti yerine beyan etti ve delilleri ikame etti diyebilirsin. Mahlûkatın icad edilmesi gibi delillerle vahdaniyeti ispat etmeyi, şahidin açığa kavuşmuş ve belli olmuş bir davayı tasdik etmesine benzetmiştir. Melekler ise vahdaniyetini Rasûllere indirdikleri vahiyle ve dillendirdikleri medhiyelerle beyan etmişlerdir. Ve ilim ehli mülhitlere karşı ikame ettikleri hüccetlerle vahdaniyetini beyan etmişlerdir.”[4]

Ve Abdurrahman bin Nâsır es-Sadi (*rahimehullah*) şöyle der: “Bu ayet-i kerimede Allah-u Teâlâ vahdaniyetini en güçlü şekilde kararlaştırıyor. Kendi şahitliği ve mahlûkatın en üstün ve seçkinleri olan meleklerin ve ilim ehlinin şahitlikleriyle. Allah-u Teâlâ’nın Kendisinden başka ilah olmadığına şahitlik etmesi, vahdaniyetini ispat eden hüccetler ve kat’i deliller ikame etmesiyle gerçekleşiyor. Bunun envai delillerini ufuklara ve mahlûkatın özlerine yerleştirmiştir... Meleklerin tevhide şahitliklerini Allah ve Rasûlleri bize haber vermişlerdir. İlim ehlinin şahitliğine gelince, onlar bütün dini mevzularda ve özellikle en önemlisi ve en üstünü ve şerefli olan tevhid mevzusunda müracaat mercileridir. İlkinden sonuncusuna kadar bütün ilim ehli tevhid mevzusunda ittifak etmişlerdir, ona çağırmışlardır ve insanlara tevhide giden yolu beyan etmişlerdir. Bunun için şahitlik edilmiş olan bu gerçeğe mahlûkatın

iltizam etmesi ve gereğince amel etmesi vacip olmuştur. Ayrıca bu ayet-i kerimede en şerefli işin tevhid ilmi olduğuna delil vardır. Çünkü Allah buna Kendisi şahitlik etmiştir ve kullarının en seçkinlerini buna şahit kılmıştır. Şahitlik ise ancak ilme ve yakine dayanır. Şahitlik gözle görme menzilindedir. Bunun için bu ayet-i kerimede tevhid ilminde bu menzile ulaşmamış olanın ilim ehlinde olmadığına da delil vardır. Ayrıca bu ayet-i kerime ilim ve ilim ehlinin faziletini başka birçok yönden de ortaya koymaktadır. Bunlardan biri şahitlik edilecek olan en muazzam meseleye Allah'ın sair insanlar arasından şahitliği ilim ehline mahsus kılmış olmasıdır. Sonra onların şahitliklerini Kendisinin ve meleklerin şahitliği ile birlikte zikretmiş olmasıdır. İlim ehlinin diğer bir seçkinliği ise Allah'ın onları insanların üzerine şahitler ve hüccet kılmış olmasıdır... Ayrıca Allah'ın ilim ehlinin şahitliğini kabul etmesi onları tezkiye ve ta'dil ettiğini de ifade etmektedir. Bunun kapsamında ulemanın adalet sahibi oldukları, diğer insanların onlara tabi oldukları, ulemanın ise kendilerine uyulması gereken önderler oldukları tespit edilmektedir.”[5]

Ve Allah (celle ve âlâ) şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

“Kulları içinde ancak âlimler Allah’tan korkar. Şüphesiz Allah azizdir, gafurdur.”[6]

Ebu Abdullah el-Kurtubi (*rahimehullah*) şöyle der: “Bu ayet-i kerimede kast olunanlar Allah'ın kudretinden korkan ilim ehlidir. İbn-i Abbas (*radiyallahu anhu*) “Bunlar Allah-u Teâlâ'nın her şeye kadir olduğunu bilen kimselerdir” demiştir. Ve er-Rabi bin Enes “Allah’tan korkmayan bir kimse âlim değildir” demiştir. Nakledildiğine göre de Mücahid “Ancak Allah-u Teâlâ’dan korkan kimse fakihdir” demiştir.”[7]

Abdurrahman bin Nâsir es-Sadi (*rahimehullah*) şöyle der: “Allah'ı daha iyi bilen, O'ndan daha çok korkar. Allah'tan korkması ise onun masiyetlerden uzak kalmasını ve korktuğu kimseye hazırlanmasını gerektirir. İşte bu da ilmin faziletini ve onun Allah'tan korkmaya sebep olduğuna delildir. Allah'tan korkanlar Allah'ın lütuf ve ihsanına mazhar olacak kimselerdir. Allah-u Teâlâ'nın buyurduğu gibi: **“Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bu Rabbinden korkan kimseler içindir.”[8]**

Ve ikincisi; çünkü eşyanın hakikatini istinbat eden ve insanlara beyan eden Rabbani âlimlerdir. Allah (*subhanehu ve teâlâ*) şöyle buyuruyor:

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا

“Kendilerine güven veya korkuya dair bir haber geldiğinde onu hemen yayıverirler. Hâlbuki bunu Rasûlü’ne veya içlerinden emir sahiplerine döndürmüş olsalardı, içlerinden istinbat yapanlar (işin hakikatini araştırıp çıkaranlar) onun ne olduğunu elbette bilirlerdi. Allah’ın üzerinizdeki lütfu ve rahmeti olmasaydı pek azınız müstesna şeytana uymuş gitmiştiniz.”[9]

Ayet-i kerimede geçen emir sahipleri için Katade (*rahimehullah*) “âlimlerine” demiştir. Ve İbn-i Cureyc (*rahimehullah*) “Dinde fıkıh ve akıl sahibi olanlar” demiştir. Ve Ebu’l-Âliye (*rahimehullah*) da emir sahipleri “yani ilim ehli” demiştir.[10]

İmam İbn-i Cerir (*rahimehullah*) şöyle der: “Göze kapalı kalanı veya kalbe gizli kalanı istihrac etmeye (çözümlemeye) istinbat denir.”[11]

Ebu Abdullah el-Kurtubi (*rahimehullah*) şöyle der: “اسْتَنْبَطَ (İstinbat) “suyu istinbat ettim” den gelmedir. Zira “suyu istinbat ettim” yani “suyu çıkardım” manasına gelir. النَّبَطُ (en-nebat) ilk kazıldıktan sonra kuyudan çıkartılan ilk sudur. Bu suya nebat adının verilmesinin sebebi toprakta olan bir şeyi çıkartmış olduklarından ötürüdür. Lügatte istinbat etmek, çıkartmak manasındadır.”[12]

Binaenaleyh, ulema her aklın ulaşamadığı, her fehimin idrak edemediği hakikatleri ortaya çıkarabilen bir konuma sahiptirler. Zira ulema, hakikatleri beyan eden ilmin sahipleridirler. Bu ilim sadece vahye dayanan Kur’an ve Sünnet ilmidir. Allah (*celle ve âlâ*) her eşyanın hakikatini ya Kitabıyla ve(ya) Nebevi Sünnetle beyan etmiştir. Dolayısıyla her âlim Kur’an ve Sünnet ilminde fıkına (derinliğine) göre yaratılışa, hakikatlerine ve yaratılışın sırlarına vakıf olabilir. Elbette bu durumda olanlar önderliğe en ehil olanlardır. Bunun için Allah (*celle ve âlâ*) ayet-i kerimede insanları **“Kendilerine güven veya korkuya dair bir haber geldiğinde onu hemen yayıverirler”** diyerek kınamıştır. Ve **“Hâlbuki bunu Rasûlü’ne veya içlerinden emir sahiplerine döndürmüş olsalardı, içlerinden istinbat yapanlar (işin hakikatini araştırıp çıkaranlar) onun ne olduğunu elbette bilirlerdi”** buyurarak da istinbat ehlinin tevcihlerine iltizam etmelerini tembihlemiştir.

Özellikle doğru ve yanlışın, hak ve batılın, sünnet ve bid’atin, helal ve haramın

iyice birbirine karıştığı zamanlarda istinbat ehline çok daha fazla ihtiyaç vardır. Zira bu zamanlarda eşyanın zahiri hakikatının zıddı olan bir hâl girebilir. Özellikle bu, tesmiyelerde söz konusu olmaktadır. Bu konuda Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*) çok önceden uyarıda bulunmuştur. İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın Ubade İbni's-Samit (*radiyallahu anhu*)'dan tahrir ettiği sahih hadiste Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*) şöyle buyuruyor: **“Ümmetinden bir taife olacak, bunlar hamrı (içkiyi) isminden başka bir isimle adlandırarak helal kılacaklardır.”**

Nitekim insanın Rabbine ilk isyanı da ancak bu yoldan gerçekleşmiştir. Mel'ûn İblis, insanların babası Âdem (*aleyhissalatu ve sellem*)'e nehyedilmiş olan ağacı “ölümsüzlük ağacı” olarak tanıtmıştır.

Binaenaleyh, aslında isim, şeyin hakikatine delalet eden lafızdır lakin nefislerin hüküm sürdüğü ve hevanın kalplere imam olduğu zamanlarda isim daima hakikatine delalet etmeyebilir, bilakis nadiren delalet eder. Ekser hâlde böyle zamanlarda isimler, içi gerçeklerinden boşaltılmış veya aslen ona ait olmayan başka gerçeklerle karıştırılmış veya hatta tamamıyla değiştirilmiş lafızlar olmaktan başka bir şey değillerdir.

Bunun için özellikle böyle zamanlarda tahrif edilmiş isimleri hakikatine döndürebilen istinbat ehline ihtiyaç vardır. Ancak bu muhakkik âlimlere tabi olmakla insan doğru yoldan sapmaz.

Bir de buna şeriatta hükümlerin isimlere terettüp ettiğini ilave edersek o zaman durumun ne kadar vehim olduğunu ve istinbat ehli ulemanın ne kadar önemli olduğunu anlamış oluruz. Zira şariat eşyayı isimlendirmeden kavrayamaz ve yargılayamaz. Eşya aldığı isme göre hüküm alır. Mesela bir binaya cami dediğimizde farklı hüküm alır, mescit dediğimizde farklı hüküm alır ve musalla dediğimizde farklı hüküm alır. Aynı binaya Mescid-i Dırar dediğimiz zaman ise daha farklı bir hüküm alır. Aynı binanın hem cami hem mescit hem musalla ve hem de mescid-i dirar olması mümkün değildir. O binanın bu açıdan bir hakikati vardır. Binaya hakikatine münasip isim verildiğinde adalet kaim olur ve ancak o zaman şariat hakkı ve adaleti ikame edebilir. Aksi takdirde şer'î hüküm mucibi olan yaratılışa isabet etmemiş olur. Yaratmak da emretmek de Allah'a aittir. O (*celle ve âlâ*) eşyayı yaratmıştır ve ona en uygun hükmü vermiştir. Hükmü de zahire bağlamıştır. Ama eşyanın batını (hakikati) zahiriyle mutabık olmadığı zaman hakikati istinbat ederek adaleti kaim ve şeriatı hâkim kılacak istinbat ehli muhakkik âlimlere ihtiyaç vardır.

Özellikle şu günlerde tekfirci, harici, mürcie, sahveci, bid'atçı gibi isimler

herkesin ağızındadır ve herkes bu isimleri kullanarak başkalarını yargılamaktadır. Pekâlâ, bu isimlerin şer'î hakikatleri nedir? Verilen isim o muayyen şahsa ne kadar mutabıktır?

Ama bu kimin umurunda? Kör taassubun hâkim olduğu kalp için hakikatler ne zaman önemli olmuştur ki?

Fakat Rabbine kavuşmayı arzulayanlar için önemlidir. Çünkü Allah (azze ve celle) sadece hakikatlere bakar... Senin hakikatine bakar!

Bunun için Rabbani âlimler hakiki önderlerimizdir.

Üçüncüsü; çünkü Rabbani âlimler enbiyanın varisleridir. İmam Ebu Davud (rahimehullah)'ın Ebu'd-Derda (radiyallahu anhu)'dan tahrir ettiği hadiste Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) şöyle buyuruyor:

وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوْرَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَرَّثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِظٍّ وَافٍ

“Âlimler Nebilerin varisleridir. Nebiler miras olarak dinar ve dirhem bırakmazlar, ilim bırakırlar. Kim o ilmi elde ederse çok büyük bir nasip elde etmiş olur.”

Hafız Ebu'l-Abbâs el-Kurtubî (rahimehullah) şöyle der: “Âbid oldukları miktarda âbidlerde ondan ilim miras almalarına rağmen Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) varisliği âlimlere mahsus kılmıştır. Çünkü ilmi taşıma konusunda ve ilmi insanlara tebliğ etmekte ve onları irşad etmekte ve hidayet etmekte Nebî (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)'in naibleri âlimlerdir. Onan (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)'den sonra ümmetin maslahatını bilen, onun sünnetini koruyan ve şeriatını muhafaza eden onlardır. Bunun için onun varisliğini en çok hak eden ve naibliğe ve hilafete en layık olan âlimlerdir.”[\[13\]](#)

Bu manada Rabbani âlimler, önderliği, imamlığı Nebî (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)'den miras almışlardır. Elbette onlar imamlığa varis olacaklar. Onlar ki Allah'ın kitabının hafızlarıdır, onlar ki Rasûlü Muhammed (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)'in sünnetinin hafızlarıdır. Onlarla Allah (celle ve âlâ) sünneti ihya ediyor ve onlarla bid'ati yok ediyor. Melekler semanın bekçileridir. Âlimler de arzın bekçileridir.

Ve dördüncü ve sonuncusu; çünkü Rabbani âlimler hidayetle en çok va'd edilmiş olanlardır. Allah (subhanehu ve teâlâ) şöyle buyuruyor:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

“Yolumuzda cihad edenleri, muhakkak ki onları yollarımıza hidayet ederiz. Muhakkak ki Allah muhsinlerle beraberdir.”^[14]

İmam Süfyan bin Uyeyne (*rahimehullah*) İmam Abdullah bin Mübarek (*rahimehullah*)’a şöyle demiştir: “İnsanların ihtilaf ettiğini gördüğünde mücahidler ve hendek ehliyle beraber ol. Zira Allah-u Teâlâ **“onları muhakkak hidayet ederiz”** buyurmaktadır.”^[15]

İmam Süfyan bin Uyeyne (*rahimehullah*)’ın insanlar derken kastettiği âlimlerdir. Çünkü âlim olmayanların ihtilafı önemsizdir. Mücahidler ve hendek ehliyle kastettiği de mücahid âlimlerdir çünkü cihad ikidir: Nefisle mücadele ve düşmanla mücadele. Cihad ehli âlimler iki tür cihadı da yaptıklarından dolayı bu ayetle muhatap olmaya en layık olanlardır. Dolayısıyla ulemanın ihtilaf ettikleri mevzularda hakka tevfiik edilmeye en layık olanlar da mücahid Rabbani âlimlerdir.

Ayet-i kerimede وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا kavli “Bizim uğrumuza, Bizim yolumuzda, Bizim rızamız için çaba sarf edenler, nefsiyle mücadele edenler, ilmiyle amel edenler, düşmana karşı savaşanlar” manasındadır ve لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا kavli “onları muhakkak yollarımıza hidayet ederiz” manasındadır. لَنَهْدِيَنَّهُمْ cümlesinin نَهْدِي fiilinin (hidayet ederiz) başındaki lâm harfi te’kid lâmidir ve sonuna bitişik olan nun harfi de şeddelidir. İkisi de mananın pekiştirilmesini sağlar. Dolayısıyla ilmiyle ve eliyle Allah yolunda cihad edenlerin hidayet edilmeleri hususunda Allah (*celle ve âlâ*)’nın çok kuvvetli bir va’di vardır.

Özellikle şu zamanda şirki, küfrü ve bid’ati her tarafa yayan ve Müslümanları ifsad eden bu müfsid nizamla karşı savaşmak elbette hak üzere olmanın en belirgin alâmetlerinden birisidir. Sahabenin menheci üzere Kur’an ve Sünnet’i yaşamakla cihad vasfını birleştirmiş olan Rabbani âlimler, işte bunlar hidayet olunmaya en layık olan kişilerdir.

Binaenaleyh, hakiki önderler de onlardır. Zira hidayete en yakın olan halkı da hidayet üzere tevcih etmeye en yakın olandır.

İmam eş-Şabi (*rahimehullah*) şöyle der: “Her ümmetin en şerlileri âlimleridir. İslam ümmeti hariç... Onların en hayırlıları âlimleridir.”

Ve İmam İbn-i Teymiyye (*rahimehullah*) şöyle der: “Çünkü İslam ümmeti

dışında her ümmet dalalet üzeredir. Onları saptıran âlimleri olmuştur. Bunun için en şerlileri âlimleridir. Ama Müslümanlar hidayet üzeredirler. Hidayet ise ancak âlimleri ile belli olur. Bunun için âlimleri en hayırlılarıdır.”

Üstünlük sadece ilim ehlindedir. Onlar, hidayet arayanlar için hidayet ehli rehberdir.

Kişinin değeri yaptığı iyiliğe göredir. Sadece cahiller ilim ehline düşmandır.

Kendini ilme ada ve ondan başkasını isteme. Zira insanlar ölü, ilim ehli diridir.

İnsanlar ölü, ilim ehli diridir.

[1] Er-Reddu ala’z-Zenadika ve’l-Cehmiyye, 6. El-Matbeatu’s-Selefiyye baskısı h.1393

[2] Al-i İmran 18

[3] El-Camiu li Ahkami’l-Kur’an 4/42. Daru’l-Kutubi’l-Mısriyye, ikinci baskı h.1384

[4] Et-Tahriru ve’t-Tenvir 3/44. Muessesetu’t-Tarihi’l-Arabi, birinci baskı 1420

[5] Teysiru’l-Kerimi’r-Rahman 124/125. Muessesetu’r-Risale, birinci baskı 1421

[6] El-Fatır 28

[7] El-Camiu li Ahkami’l-Kur’an 14/343,344. Daru’l-Kutubi’l-Mısriyye, ikinci baskı h.1384

[8] Teysiru’l-Kerimi’r-Rahman 689. Muessesetu’r-Risale, birinci baskı 1421

[9] En-Nisa 83

[10] Camiu'l-Beyan 8/572. Muessesetu'r-Risale, birinci baskı 1420

[11] Camiu'l-Beyan 8/571. Muessesetu'r-Risale, birinci baskı 1420

[12] El-Camiu li Ahkami'l-Kur'an 5/292. Daru'l-Kutubi'l-Misriyye, ikinci baskı h.1384

[13] El-Mufhim 6/686. Dar-u İbn-i Kesir, birinci baskı h.1417

[14] El-Ankebut 69

[15] El-Camiu li Ahkami'l-Kur'an13/365. Daru'l-Kutubi'l-Misriyye, ikinci baskı h.1384